

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ἑβδομος

Συνδρομὴ ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.— Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ
1 Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἑτήσιαι.— Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

11 Μαρτίου 1879

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΨΑΛΙΔΑ

Ἐ. Ἀθανάσιος ὁ Ψαλίδας

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΨΑΛΙΔΑΣ

Περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετη-
ρίδος οἱ ἐν Βενετία διαμένοντες Σίμων καὶ Λάμ-
προς Μαρουτσαί, βαθύπλουτοι Ἰωαννῖται, θέλον-
τες νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν διδα-
σκαλίαν τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας καὶ τῆς Λα-
τινικῆς γλώσσης, ὡς γλώσσης τῶν ἐπιστημῶν,
ἐσύστησαν ἐν Ἰωαννίνοις κατὰ τὴν συνοικίαν τῆς
Ἁγίας Μαρίνης ἴδιον σχολεῖον· πρὸς συντήρησιν
δὲ τοῦ σχολείου τούτου κατέθεσαν ἐν τῷ νομι-
σματοκοπέῳ τῆς Βενετίας ἐντόκως τὰ ἀναγκαῖα
κεφάλαια.

Πρῶτος διδάσκαλος τοῦ Μαρουτσαίου τούτου
σχολείου ἐσάλη ἐκ Βενετίας ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις,
ὁστις διδάξας ἐπὶ τινα ἔτη τὰ στοιχεῖα τῆς νεω-
τέρας φιλοσοφίας καὶ τὰ φυσικομαθηματικά, ἤ-
ναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ Ἰωαννίνα καὶ με-
ταβῆ εἰς Κοζάνην· ἀλλὰ κατ' ἐπίμονον τῶν Μα-
ρουτσῶν ἀπαίτησιν ἐπανῆλθε μετὰ τρία ἔτη καὶ
ἐπανάλαβε τὴν διδασκαλίαν τῶν ἑαυτοῦ μαθη-
μάτων.

Ἡ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα διασπαρῆσα τοῦ
Εὐγενίου φήμη καὶ ἡ πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος
συρροή μαθητῶν κατέστησαν τὴν πόλιν τῶν
Ἰωαννίνων ἀληθινὸν καταφύγιον τῶν Μουσῶν, ἢ,
ὅπως τότε ἐκάλουν αὐτήν, Νέας Ἀθήνας· ἀλλ'
ἡ φήμη αὕτη ἐγένετο αἰτία νὰ χάσῃ ἡ πόλις
τῶν Ἰωαννίνων τὸν Εὐγένιον, προσκληθέντα εἰς
τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Ἀθῶνι συσταθείσης Ἀ-
καδημίας.

Τὸν Εὐγένιον διεδέχθησαν ἐπὶ μικρὸν ἄλλοι·
ἀπὸ δὲ τοῦ 1765 μέχρι τοῦ 1795, δλόκληρον
τριακονταετίαν τὸ Μαρουτσαῖον σχολεῖον τῆς Ἀ-
γίας Μαρίνης ἔμεινε κλειστὸν, εἴτε διότι δὲν
εὔρισκον οἱ κληρονόμοι ἄνδρα, ὅποιον ὄριζεν ἡ
διαθήκη, τουτέστιν εἰδήμονα τῆς νεωτέρας φιλο-
σοφίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης,
εἴτε διότι δὲν ἐπεμελοῦντο νὰ εὔρωσι τοιοῦτον.

Τὸ μετὰ τῆς Γερμανίας ἐμπόριον τῆς Ἑλλά-

δος καὶ ἡ μετανάστευσις πλέον τῶν τετρακο-
σίων χιλιάδων Ἑλλήνων¹ εἰς τὰς χώρας τῆς
Αὐστριακῆς ἐπικρατείας κατέστησαν δύο πό-
λεις, τὴν Λεῖψιαν καὶ πρὸ πάντων τὴν Βιέν-
νην, κέντρον τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων καὶ κατα-
φύγιον τῶν λογίων. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ πό-
λει εἶχε μεταβῆ ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1787
νεαρός τις Ἕλλην, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἄλ-
λον νεώτερον. Ὁ νεαρὸς οὗτος ὠνομάζετο Ἀ-
θανάσιος Πέτρου Ψαλίδας, εἶχε δὲ γεννηθῆ ἐν
Ἰωαννίνοις τῷ 1767. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Πέτρος
Χριστοδούλου Ψαλίδας μετήρχετο, ὡς καὶ ἄλ-
λοι αὐτοῦ συγγενεῖς (ὁ Ἰωάννης Ψαλίδας), τὸν
ἐμπορον ἐν Ἰωαννίνοις, ἐν Δακίᾳ καὶ ἐν Ῥωσίᾳ·
συζευχθεὶς δὲ τῇ 12 Ἰουλίου 1758 τὴν Ζαμ-
πέταν Μυσιῦ ἐκ χωρίου Βεήτσα τοῦ Ζαγορίου,
ἀπέκτησε μέχρι τοῦ 1767 πέντε τέκνα, τὴν
Σουσάναν, γεννηθεῖσαν τῷ 1760 καὶ ὑπανδρευ-
θεῖσαν τὸν Ἀναστάσιον Ἀστρινόν· τὸν Χριστό-
δουλον γεννηθέντα τῷ 1761· τὴν Ἀλεξάνδραν,
γεννηθεῖσαν τῷ 1762 καὶ ὑπανδρευθεῖσαν τῷ
1775· τὸν Μιχαῆλ, γεννηθέντα τῷ 1765 καὶ
τελευταῖον τὸν Ἀθανάσιον, γεννηθέντα τῷ
1767.

Τὰ ἐπώνυμα τῶν ἀρχαίων Ἑπειρωτικῶν οἰ-
κογενειῶν Μυσιῦ καὶ Ἀστρινοῦ μεθ' ὧν ὁ Πέ-
τρος Χριστοδούλου Ψαλίδας ἦλθεν εἰς ἐπιγα-
μίαν δεικνύουσι τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ
τῶν Ἰωαννίνων.

Πρὶν δὲ τὰ τέκνα ἀνδρωθῶσιν, ὁ Πέτρος Ψα-
λίδας ἀπεβίωσε τῇ 11 Ἰουλίου 1773, τοῦτον
δὲ ἠκολούθησε μετὰ 6 μῆνας καὶ ὁ πρεσβύτερος
υἱὸς αὐτοῦ Χριστόδουλος. Τὰ ἀπορφανισθέντα
τέκνα ἔμειναν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς νεαρᾶς
χήρας Ζαμπέτας· αὕτη δὲ τὸν μὲν Μιχαῆλ κα-
τέστησεν ἑνωρὶς ἐμπορον ἐν Δακίᾳ, χορηγήσασα
εἰς αὐτὸν καὶ κεφάλαια ἐκ τῶν πατρικῶν, τὸν

1. Ἴδε Γεωγραφίαν νεωτερικὴν Δανιὴλ ἱερομονάχου
καὶ Γρηγορίου ἱεροδιακόνου· ἐν Βιέννῃ, 1791, σελ. 136.

δὲ Ἀθανάσιον ἔπεμψεν εἰς τὸ σχολεῖον τῶν Ἰωαννίνων.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐν Ἰωαννίνους σπουδῶν τοῦ ὁ Ἀθανάσιος ἐστάλη τῷ 1785, χάριν ἀνωτέρας μαθήσεως, εἰς τὸ ἐν Πουλτάβα τῆς Οὐκρατίας Σεμινάριον. Ἡ χρηστότης καὶ ἡ εὐφυΐα τοῦ νέου Ψαλίδα δὲν ἔμειναν ἀπαρατήρητοι ὑπὸ τῶν ἐν Πουλτάβα Ἑλλήνων. Ὁ πατὴρ τοῦ Θεοχάρους Κεφαλᾶ Ὀλυμπίου τῷ ἀνέθηκε κατ' ἀρχάς μὲν τὴν διδασκαλίαν τοῦ υἱοῦ του, κατόπιν δὲ τῷ ἐνεπιστεύθη καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἐν Βιέννῃ σπουδῶν του.¹ Ἀναχωρήσας ἐκ Πουλτάβας ὁ Ἀθανάσιος τὸν Αὐγουστον τοῦ 1787 καὶ διὰ Νίζνης καὶ Βουκουρεστίου, ὅπου τότε ἐμπορεύετο ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μιχαὴλ, ἔφθασεν εἰς Βιέννην.

Μετὰ τετραετῆ ἐν Βιέννῃ σπουδῆν ὁ νέος Ψαλίδας ἐξέδωκε τῷ 1791 ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ τὸν πρῶτον τόμον φιλοσοφικοῦ συγγράμματος ἐπιγραφομένου «Ἀληθῆς εὐδαιμονία.» Ἐν τῷ συγγράμματι αὐτῷ ὁ Ψαλίδας προσέθετο νὰ ἀποδείξῃ, ὡς ἀρχὰς βεβαίας ἀφ' ὧν ὀρμώμενοι ἐνεργούμεν, τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, τὴν μετὰ θάνατον ἀντίδρῳσιν, καὶ τέλος τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν τῷ προλόγῳ δὲ τοῦ συγγράμματος τούτου, τελειωθέντος τῆ 18 Ἀπριλίου 1791, ἀναφέρει ὁ ἴδιος Ψαλίδας, ὅτι ἦν ἐτῶν εἰκοσιτεσσάρων.

Τῷ αὐτῷ ἔτει 1791 ἐτελείωσε καὶ τὴν μετὰφρασιν τῆς Ἀριθμητικῆς τοῦ Μετζζούργου, ἣν ἐξέδωκε τῷ 1794. Τῷ δὲ 1792 ἐξέδωκεν ἕτερον βιβλίον καλούμενον «Αἰκατερίνα Β', ἥτοι ἱστορία σύντομος τῆς ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ αὐτῆς πρὸς τοὺς ἐν Νίζνῃ καὶ Ταυρίᾳ Γραικοὺς ὑπ' αὐτῆς δειχθείσης εὐνοίας.»

Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἔτη καθ' ἃ ὁ Ψαλίδας ἔμεινεν ἐν Βιέννῃ δὲν ἔπαυσεν ἀσχολούμενος ὅτε μὲν εἰς συγγραφὴν ἰδίων συγγραμμάτων, ἅτινα ἔμειναν ἀνέκδοτα, ὅτε δὲ εἰς ἐπιμέλειαν συγγραμμάτων ὑπ' ἄλλων ἐκδιδομένων. Τοιαῦτα δὲ ἦσαν ἡ λογικὴ τοῦ Σουγδουρῆ, καὶ ἡ λογικὴ τοῦ Βαῦμεστέρου. Ἐν τῇ προμετωπίδι δὲ τοῦ τελευταίου τούτου συγγράμματος σημειοῦται, ὅτι αὕτη ἐξεδόθη «δι' ἐπιμελείας καὶ ἀκριβοῦς διορθώσεως σπουδαίου τινός, περὶ τὰ ἐνταῦθα (ἐν Βιέννῃ) φιλοσοφικὰ μαθήματα ἐνασχολούμενου.» Οὗτος δὲ ὁ σπουδαῖος ἦν ὁ ἡμέτερος Ψαλίδας. Ἐκ τούτου ἐξάγεται, ὅτι οὗτος ἐν Βιέννῃ ἔθεωρεῖτο εἰς ἕκ τῶν σπουδαίων Ἑλλήνων λογίων.

Παίζων δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐνησχολήθη εἰς τὴν ποίησιν, καὶ ἐξέδωκεν ἀνωνύμως τὸ καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐν Βενετίᾳ ἀνατυ-

1. Ὁ Θ. Κεφαλᾶς οὗτος εἶναι ὁ κατὰ τὸ 1823 εὐρισκόμενος ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀποσταλὴς ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου εἰς Εὐρώπην εἰς εἴρεσιν δανείου. Ἴδε Ἱστορικὸν Τρικωπῆ, Τόμ. γ', σελ. 97.

πούμενον σύγγραμμα, ὑπὸ τὸ γνωστότατον ὄνομα «Ἐρωτος ἀποτελέσματα.»¹

Μετὰ δεκαετῆ ἐν Βιέννῃ διαμονὴν αὐτοῦ ὁ Ψαλίδας ἀπεφάσισε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν γενέτειραν πόλιν· ἀλλὰ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου τὸ διάστημα διεχειρίζετο τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν ἐν Ἡπείρῳ ἀνὴρ διάσημος ἐπὶ πανουργίᾳ, δολιότητι καὶ θηριωδίᾳ· ἡ δὲ πρὸς τὰς ἡδονὰς τάσις αὐτοῦ ἦν ἀνάλογος πρὸς τὴν τυραννικὴν καὶ θηριώδη διαχείρισιν τῆς ἐξουσίας του, διότι πρὸς πλήρωσιν τῶν κτηνωδῶν ἀπολαύσεών του ὁ Ἀλῆς δὲν ἐδυσκολεύετο ν' ἀρπάξῃ τὰ κτήματα, τὰς γυναῖκας, τὰς κόρας καὶ αὐτοὺς τοὺς υἱοὺς τῶν πολιτῶν. Πᾶσα πρᾶξις αὐτοῦ μόνον εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ συμφέρον ἀπέβλεπε· φίλους δὲ δὲν ἀνεγνώριζεν ἄλλους, εἰμὴ τοὺς ὑπηρετούντας αὐτό. Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας δὲν ἠγγόει βεβαίως οὔτε ὅποιοι τινὲς ἄνθρωποι μορφόνονται, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐν τοιαύτῃ κοινωνίᾳ, οὔτε τὸν κίνδυνον ὃν διατρέχουσιν οἱ πρὸς τυράντους ἐμπορευόμενοι,

Ἔστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται
κείνου ἴστι δούλος, καὶ ἐλευθερὸς μὴ.

ἀλλὰ κατῆλθε, διότι διακαῶς ἐπιθυμῶν νὰ συντελέσῃ εἰς ἀνακούφισιν τῆς πτώσεως τοῦ ταιλαιπώρου καὶ δυστύχου, ὡς ἔλεγεν, ἔθνους του, ἐνόμιζεν, ὅτι ἡδύνατο νὰ κατορθώσῃ τοῦτο εὐκολώτερον, εὐρισκόμενος μεταξύ τῶν ὁμοειθῶν του ὡς διδάσκαλος, παρά ὡς συγγραφεὺς μακρόθεν καὶ ἐκ τοῦ ἀσφαλούς συμβουλευῶν τὰ δέοντα, πολλάκις δὲ καὶ τὰ παράτολμα.

Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Βιέννης ὁ Ψαλίδας ἐξέδωκε μικρὸν τι συγγραμματίον ἐπιγραφόμενον «Καλοκινήματα, ἥτοι Ἐγχειρίδιον κατὰ φθόνου καὶ κατὰ τῆς Λογικῆς Εὐγενείου τοῦ Βουλγάρους.» Εἰς ἀπάντησιν τοῦ φυλλαδίου τούτου εἶχεν ἐκδοθῆ τότε ἡ πρὸς Παγκράτιον τινὰ ἱεροδιάκονον ἐπιστολὴ Εὐγενείου τοῦ Βουλγάρους.

Φθάσας εἰς Ἰωάννινα ὁ Ψαλίδας τῆ 14 Σε-

1. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ὡς ἴδιον ἔργον προσέφερον ὁ Ψαλίδας τῷ 1812 εἰς τὸν Ἄγγλον ἱατρὸν Χόλλανδ, περιηγούμενον τὴν Ἡπειρον· ἴδε Κλειώ, ἀριθμ. 728.

Εἰς πλειοτέραν δὲ βεβαίωσιν τούτου μεταφέρωμεν ἐνταῦθα περικυπηὴν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Frederici Northe, τοῦ μετὰ ταῦτα Κόμητος Γουίλφροδ, γεγραμμένην λατινιστὶ πρὸς τὸν Ψαλίδαν ἐκ Ζαχύνθου τῷ 1813:

•Maxime vero delectatus est opere tuo quod «Ἐρωτος ἀποτελέσματα» inseribitur, et mihi tantum legendi desiderium incupit, ut te sollicitare non desinam prius quam a te librum accipero, obsecro te igitur, mi Psalida, ut exemplar aliquod mihi huc trasmitas. . . » Ἦτοι: «Τὰ μέγιστα δὲ εὐχαριστήθη (ὁ Χόλλανδ) ἐκ τοῦ συγγράμματός σου τοῦ ἐπιγραφομένου «Ἐρωτος ἀποτελέσματα» καὶ τοσαύτην ἐπιθυμίαν τοῦ ν' ἀναγνώσῃ αὐτὸ μοι ἐνέβαλεν, ὥστε δὲν θὰ σὲ ἀφῶσω νὰ ἡσυχάσῃς πρὶν μὲ πέμψῃς αὐτὸ τὸ βιβλίον. Σὲ παρακαλῶ λοιπὸν, Ψαλίδα μου, πέμψον μοι ἀντίτυπὸν τι. . . »

πτεμβρίου 1795, ἐγένετο μετὰ μεγίστης προθυμίας δεκτὸς καὶ ἐπροτάθη ἀμέσως παρὰ τῶν δημογερόντων τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἀρχιερέως, γινώσκοντος καὶ συναίνουντος εἰς τοῦτο καὶ τοῦ Ἀλῆ, εἰς τὸν τότε ζῶντα Πάνον Μαρούτσην διδάσκαλος τῆς κεκλεισμένης Μαρουτσαίας σχολῆς. Δεκτῆς γενομένης τῆς προτάσεως, ἤρξατο τῆς διδασκαλίας ὁ Ψαλίδας τῇ 1 Φεβρουαρίου 1796, ἐπὶ ἐτησίῳ μισθῷ γροσίῳ ὀκτακοσίων· ἀλλὰ μετὰ ἐν ἔτος, εἰσελθόντων τῶν Γάλλων εἰς Βενετίαν, καὶ κηρυχθείσης τῆς Τσέκας (νομισματοκοπέου) αὐτῆς εἰς χρεωκοπίαν, ἀπωλέσθη καὶ τὸ μαρούτσειον κληροδότημα· οὕτω δ' ἀπωλέσθησαν πρὸς στιγμήν καὶ αἱ τοῦ Ψαλίδα ἐλπίδες τοῦ νὰ μείνῃ διαρκῶς ἐν τῇ ἀγαπητῇ αὐτοῦ πατρίδι, τοῖς Ἰωαννίνοις.

Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τούτῳ καὶ ἡ πόλις τῆς Λεβιάδειας, καὶ ὁ οἶκος τῶν Μουρουζῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔσπευσαν νὰ προσκαλέσωσιν ὡς διδάσκαλον τὸν Α. Ψαλίδαν, ἡ μὲν Λεβιάδεια ἐπὶ ἐτησίῳ μισθῷ γροσίῳ δύο χιλιάδων, οἱ δὲ Μουρουζῆαι τριῶν· ἀλλ' οὗτε ὁ Ψαλίδας ἐπεθύμει ν' ἀπομακρυνθῇ τῶν ἀγαπητῶν εἰς αὐτὸν Ἰωαννίνων, οὗτε ἡ πόλις ἔστειρε νὰ ἴδῃ ἀπερχόμενον τὸν σοφὸν αὐτῆς διδάσκαλον· διὰ τοῦτο κοινῇ ψήφῳ τῆς πόλεως τὸ μαρούτσειον τῆς Ἁγίας Μαρίνης σχολεῖον ἐγένετο τῆς πόλεως, ἐπὶ ἐτησίῳ μισθῷ τοῦ Ψαλίδα χιλίων μόνον γροσίων· τοῦτο δὲ διήρκεσε τέσσαρα ὀλόκληρα ἔτη.

Ἡ ὑπὸ τῶν Γάλλων κατάλυσις τῆς Ἑνετικῆς πολιτείας, ἐπενεγκοῦσα καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ κυβερνήσεως, μετέβαλε κατ' ἀκολουθίαν καὶ τοῦ δεσπότη τῆς Ἡπείρου τὰς πολιτικὰς σχέσεις πρὸς τὸ γειτονικὸν τοῦτο κράτος· εἰς διαρρηθμισιν τῶν νέων τούτων σχέσεων ὁ Ἀλῆς μετεχειρίσθη κατ' ἀρχὰς ἀποκλειστικῶς σχεδὸν τὸν Α. Ψαλίδαν· ἐν ᾧ δὲ ὁ Ψαλίδας εὕρισκετο κατὰ τὸ 1801 ἐν διπλωματικῇ ἀποστολῇ εἰς Κέρκυραν, ὁ Ἀλῆς διατάσσει τὸν ἐπιτροπὸν τοῦ Ζωσιμαίου λάσου (κληροδοτήματος) Κρομμύδην νὰ διδῇ τὸ ἥμισυ τούτου εἰς τὴν σχολὴν τῆς Ἁγίας Μαρίνης· ἀλλ' ἡ διανομὴ αὕτη δυσκρέστησε τοὺς Μπαλαναίους, καὶ πρὸ πάντων τοὺς διαχειριζομένους τὸ κληροδότημα τοσοῦτον, ὥστε διαβολή, διαδοθεῖσα τότε εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τοῦ διδασκάλου Ψαλίδα ἐπὶ ἀθείᾳ, ἀπεδόθη εἰς τοὺς ἀντιπάλους του ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας.

Μὴ θέλων ὁ Ψαλίδας νὰ ἔχῃ σχέσεις μὲ τοὺς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπιτηδεῖους διαχειριστὰς τῶν κληροδοτημάτων, προσεπάθησεν ἀμέσως νὰ εὕρῃ ἄλλοθεν τὴν συντήρησιν τοῦ σχολείου του· καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ 1802 ἤρξατο νὰ συνεννοῆται μετ' ἄλλου γενναιοφρονος καὶ συνετοῦ τέκνου τῆς Ἡπείρου, τοῦ Ζῶη Καπλάνη· μετὰ μακρὰν μετ' αὐτοῦ ἀλληλογραφίαν, σωζομένην ἐν βιβλίῳ ἐπιγραφομένῳ «Κόπια γραφῶν εἰς τὸ Σχολεῖον

Ἁγίας Μαρίνας ἀναφερομένων», κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ τὸ γενναῖον κληροδότημα τοῦ Ζῶη Καπλάνη, οὗ αἱ διατάξεις ἐξεδόθησαν τῷ 1809 ἐν Μόσχᾳ ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ, ἐπιγραφομένῳ «Σπάνια ἔργα εὐποιίας τοῦ Ζῶη Καπλάνη.»

Κατὰ τὴν μακρὰν ἐν Ἰωαννίνοις διατριβὴν του ὁ Ψαλίδας ἤλαθε δις εἰς γάμον· πρῶτον τῷ 1800 Νοεμβρίου 11 μετὰ τῆς Ζαχαροπούλας, θυγατρὸς Ἀναστασίου Κοντοβασίλη, ἐξ ἧς ἀπέκτησε μέχρι τῆς 6 Ἀπριλίου 1805, ἡμέραν καθ' ἣν ἡ Ζαχαρούλα ἀπεβίωσε, τέσσαρα τέκνα, δύο θυγατέρας, τὴν Ἐλισάβετ καὶ Ἐλένην, καὶ δύο δίδυμα ἄρρενα, τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἀναστάσιον· δεύτερον δὲ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1806 μετὰ τῆς Βασιλικῆς Ἀποστόλου Σπάχου, ἐξ ἧς ἀπέκτησε δύο υἱούς, τὸν Πλάτωνα καὶ Νικόλαον, καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν Εὐφροσύνην.

Ἐνῶ δὲ ὁ Ψαλίδας συνεδέετο στενωπότερον μετὰ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, ὁ Ἀλῆς ἐγένετο ἀπαιτητικώτερος· ἐζήτει παρ' αὐτοῦ νὰ ἐκθειάζῃ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ, καὶ νὰ παριστᾷ εἰς τοὺς τότε συχνότερον παρ' ἄλλοτε ἐπισκεπτομένους τὴν Ἡπείρον Εὐρωπαίους τὸν Ἀλῆν, ὡς τὸν ἀγαθότερον ἡγεμόνα· νὰ συντρέχῃ δὲ αὐτὸν καὶ εἰς οὐδετέρωσιν τῶν ὑπὸ τῶν Προξένων κατ' αὐτοῦ διενεργουμένων, τὰ ὁποῖα ἀκριβῶς ἐγνώριζεν ὁ Ἀλῆς διὰ τῆς κακοηθέστατα ὑπὸ τῶν ὑποπροξένων συνισταμένης κατασκοπίας του.

Ἐν τοιαύτῃ εὐρεθεὶς δυσκόλῳ θέσει ὁ Ψαλίδας ἐπροτίμησεν, ἀψηφῶν πάντα κίνδυνον, νὰ παύσῃ τὰς μετὰ τοῦ Ἀλῆ σχέσεις, παρὰ νὰ γίνῃ αἰσχρὸν αὐτοῦ ὄργανον. Καὶ ὁ μὲν θηριώδης Ἀλῆς ἐσεβάσθη τὴν τοιαύτην τοῦ Ψαλίδα ἀπόφασιν, τὰ θύματα ὅμως τῶν κακοηθειῶν αὐτοῦ τε καὶ τῶν υἱῶν του εὗρον τὴν περίστασιν νὰ διαβάλωσιν ἐκ νέου αὐτόν. Ἰδοῦ δὲ πῶς περιγράφει αὐτὰ ἐν ἐπιλόγῳ διηγήματος συμβάντος τινὸς ἐν τινι οἰκογενεῖᾳ·

«Παράξενον πρᾶγμα ἦταν στὰ Γιάννινα σὲ μερικοὺς, ὅπου ἀτιμάζονταν ἢ τὰ παιδιὰ τους, ἢ τὰ ἀδέρφια τους, ἢ αἱ ἀδερφαῖς τους ἀπὸ τοὺς πασσιάδες, οἱ ὅποιοι, ἂν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐλυποῦνταν, καὶ ἐφρίνονταν πῶς βάνουν τὸ κεφάλι τους νὰ ἀποθάνουν, ὕστερον ὅμως τὴν ἀτιμίαν τὴν ἐστοχάζονταν τιμῆν, τὴν κακίαν ἀρετὴν, ἐτεντόνονταν, ὑπερφηρανεύονταν στὴν ἀτιμίαν τῶν ἰδικῶν τους, καὶ ἐφοβέριζαν καὶ τὸν κόσμον, καὶ ἤθελαν νὰ συμβουλευοῦν τοὺς ἄλλους, καὶ νὰ δείχνωνται στὸν κόσμον φρόνιμοι καὶ ἔμπειροι σ' ὅλα, οἱ νήπιοι καὶ ἀνόητοι, καὶ ἀγωνίζονταν νὰ πλουτίσουν μὲ τὴν ἀτιμίαν τῶν ἐδικῶν τους οἱ τερλοῖ· καὶ οἱ τίμιοι βλέποντες τὰ παρόμοια, ἢ ἔπρεπε διὰ νὰ μὴ κινδυνεύσουν νὰ δαγκάνουν τὴν γλῶσσάν τους, ἢ νὰ τοὺς λέν κἀν, ὅτι ἔχουν δίκιον σ' ἐκεῖνα ὅπου λέν. Ταλαίπωρη ἀνθρωπότητα σὲ πόσα ἄτοπα κατανταίνεις ἀπὸ κάτω σὲ μιά τυραννικὴ κυβέρνησιν.»

Μόλις ἀρξαμένης τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τὸ 1820 ὁ Φαλίδας κατέφυγεν εἰς Τσεπέλοβον τοῦ Ζαγορίου, ὅπου διαμείνας 18 ὀλοκλήρους μῆνας ἀπώλεσε δύο ἐκ τῶν τέκνων του, τὴν Ἐλισάβετ, σύζυγον τοῦ ἱατροῦ Λουκᾶ Βάγια, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Νικόλαον· ἐκείθεν δὲ κατῴρωσε ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Κέρκυραν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1822· μετὰ ἐξαετῆ δὲ κοπιώδη ἰδιωτικὴν διδασκαλίαν πρὸς πορισμὸν τῶν ἀναγκαιῶν διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἐν Λευκάδι σχολείου, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1829, ἄγων τὸ 63 ἔτος τῆς ἑαυτοῦ ἡλικίας.

Περὶ τοῦ Ἀθανασίου Φαλίδα εἶχομεν πολλὰ νὰ εἴπωμεν, ὡς ἀνθρώπου, ὡς διδασκάλου, ὡς λογιῶν καὶ ὡς ἀνδρὸς ἀναμιχθέντος εἰς τὰ πολιτικὰ τῆς πατρίδος του· διότι ἐπὶ 42 ὅλα ἔτη εἰργάσθη ἀκαταπαύστως, εὐεργετῶν ὡς ἀνθρωπὸς, φωτίζων ὡς διδάσκαλος, ἐνεργῶν καὶ συμβουλευτῶν τὰ δέοντα εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνιζομένους ἀδελφούς του, ὡς ἀληθῆς πατριώτης, γνωμοδοτῶν καὶ γράφων περὶ τοῦ ζητήματος τῆς γλώσσης, κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν, ὡς λόγιος· ἀλλὰ τὰ ὅρια τῆς Ἔστιας εἶναι στενὰ πρὸς ἐξιστόρησιν τοῦ μακροῦ βίου ἐνὸς τῶν φιλοπονωτάτων καὶ δραστηριωτάτων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· διὰ τοῦτο θέλομεν περιορισθῆ εἰς ὀλίγα, καὶ ταῦτα τὰ χαρακτηριστικώτερα, ὡς διδασκάλου, ὡς λογιῶν, καὶ ὡς ἀνθρώπου.

Εἰς τῶν διασημοτέρων μαθητῶν τῆς Καπαυτικῆς σχολῆς ὑπῆρξε καὶ ὁ Χριστόφορος Φιλητᾶς. Τοῦ ἀνδρὸς τούτου σώζεται παρ' ἐμοὶ ἰδιόχειρον αὐτοῦ μικρὸν ἔργον, ἐπιγραφόμενον «Δοκίμιον περὶ ἀρχῆς καὶ προόδου τῶν ἐν Ἰωαννίνοις σχολείων καὶ περὶ τῆς εἰς αὐτὰ ἐπικρατούσης μεθόδου τῆς παραδόσεως, 1812, Ἰουνίου 5, Ἰωάννινα.» Ἐξ αὐτοῦ ἀποσπῶμεν μόνον ὅσα ὁ διδάσκαλος Φαλίδας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐδίδασκεν·

Α° Στοιχεῖα φιλοσοφίας κατὰ τοὺς νεωτέρους μεταφυσικοὺς τῆς Εὐρώπης Λάκιον, Κάντιον κτλ.

Β° Στοιχεῖα μαθηματικὰ τοῦ διδασκάλου τῆς μαθηματικῆς ἐν Βιέννῃ Μετζβούργου μεταφρασμένης εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἰδίωμα.¹

Γ° Φυσικὴν πειραματικὴν τοῦ Χορβάτη, διδασκάλου εἰς τὸ γενικὸν Σχολεῖον τῆς Πέστης, ἐξηγῶν τὰ κεφάλαια διὰ πειραμάτων, ὅσα συγχωρεῖ ἡ παρούσα κατάστασις.

1. Τὴν Ἀριθμητικὴν τοῦ Μετζβούργου τὴν ἐξέδωκε καὶ διὰ τῶπων. Ἡ Ἀλγεβρα δὲ καὶ ἡ Γεωμετρία εἶναι χειρόγραφα εἰς τὴν παράδοσιν, τὰ ὅποια θέλουσιν τυπωθῆ ἐντὸς ὀλίγου καὶ μετὰ αὐτὰ θέλουσιν τυπωθῆ καὶ τὰ φιλοσοφικὰ του συγγράμματα ἡ Λογικὴ, ἡ Μεταφυσικὴ, ἡ Ἠθικὴ, ἡ Φυσικοχημικὴ, καθὼς καὶ ἡ Σφαιρικὴ Γεωγραφία, ἡ Πολιτικοφυσικὴ, καὶ μάλιστα τῆς Ἠπειροῦ μετὰ χάρτην νέον ὑπ' αὐτοῦ σχεδιασμένον ἀκριβέστατα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω χειρογράφων συγγραμμάτων αὐτοῦ, ἅτινα ἀναφέρει ὁ Φιλητᾶς, σώζονται παρ' ἐμοὶ ἀκέριτα ἡ Λογικὴ, ἡ Μεταφυσικὴ καὶ ἡ Ἠθικὴ. Σ. Δ. Κ.

Δ° Γεωγραφίαν μαθηματικὴν καὶ πολιτικὴν ἐρανισμένην ἀπὸ τοὺς καλητέρους νεωτερικοὺς γεωγράφους.

Ε° Τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν μετὰ ὅλην τὴν ἀκρίβειαν.

Ὁ Φαλίδας ἀπερχόμενος ἐκ Βιέννης εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ὄργανα ἰδιόκτητα πρὸς διδασκαλίαν τῆς φυσικῆς. Τὰ ὄργανα ταῦτα ἐδώρησε κατόπιν εἰς τὴν Καπλανικὴν σχολὴν· ἦσαν δὲ ταῦτα, ὡς ὁ ἴδιος τὰ ὀνομάζει εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Καπλάνην, καὶ ὡς πραγματικῶς ἦσαν κατὰ τὸν ἀνά χειρας ἡμῶν εὐρισκόμενον ἰδιόχειρόν του κατάλογον, μηχαναὶ ἀεροςτακτικαί, ἠλεκτρικαί, πνευματικαί καὶ ὀπτικάι. Αἱ μηχαναὶ αὗται ἐχρησίμευον οὐχὶ μόνον εἰς διδασκαλίαν τῆς φυσικῆς πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ κοινόν, καὶ ὡς ἐκ παραδόσεως ἠκούσαμεν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Ἄλῆν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ· ἐκ τοῦ καταστίχου δὲ τῶν ἐσόδων του κατὰ τὸ 1798 βεβαιοῦται τοῦτο, διότι εὕρισκεται πρόσοδος 112 γροσίων, καθὼς καὶ εἰς τὰ τῶν ἐπομένων ἐτῶν μικρότεροι ποσότητες ἐκ πειραματικῆς διδασκαλίας.

Πρῶτη λοιπὸν τῶν Ἑλληνίδων πόλεων τὰ Ἰωάννινα εἶδον ἀπὸ τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος τὴν φυσικὴν διδασκαλίαν διὰ πειραμάτων, διότι πρῶτος ὁ Α. Φαλίδας ἐδίδασκεν αὐτὴν.

Πρῶτη ἐπίσης ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἐξέπεμψε διδασκάλους τῆς Λατινικῆς γλώσσης εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, διότι πρῶτος ὁ Α. Φαλίδας ἐδίδασκε δημοσίᾳ αὐτὴν, ἣν μετὰ μεγίστης εὐχερείας ἔγραφε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐπιστολικὴν αὐτοῦ κοινολογίαν μετὰ τῶν Εὐρωπαίων ἐπιστημόνων δι' αὐτῆς εἶχε καὶ πολυτέλιδα πολιτικὰ ὑπομνήματα, ἔτι καὶ νῦν σωζόμενα, εἰς αὐτὴν ἔγραψεν.

Ἰδοῦ δὲ τί διηγεῖται ὁ Α. Πολυζωΐδης ἐν ταῖς Νεοελληνικοῖς αὐτοῦ·

«Ὅτε τινὲς τῶν προκρίτων τῆς εἰρημένης πόλεως (Μελνίκου) ἐκάλεσαν ὡς μερικὸν διδασκάλον τῆς Λατινικῆς γλώσσης (χάριν κρείττονος μορφώσεως τῶν ἑαυτῶν τέκνων) ἕνα Ἠπειρώτην μαθητὴν τοῦ Φαλίδα, τὸν ἔπειτα εὐκλεῶς ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ διδάξαντα Χριστόφορον Φιλητᾶν, δὲν ἀπηξίωσε καὶ προβεβηκώς τὴν ἡλικίαν (ὁ κοινὸς τῆς πόλεως διδάσκαλος Ἀδαμος Τσαπέκος) νὰ συμμαθητεύῃ καὶ συσπουδάζῃ μετὰ τῶν νέων μαθητῶν του (ὧν εἰς καὶ ὁ γράφων) παρὰ τῷ εἰρημένῳ Ἠπειρώτῃ.»

Οἱ θέλοντες λοιπὸν κρείττονα παιδείαν ἐζήτουν μαθητὴν τοῦ Φαλίδα· καὶ οἱ θέλοντες νὰ διδάξωσιν ἢ νὰ διδαχθῶσι τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν ἐζήτουν ἀντίγραφα τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων τοῦ Φαλίδα. Ὁ μακαρίτης Χρηστίδης ἔλεγεν εἰς ἐμὲ τὸν ἴδιον ἀπὸ μνήμης παραγράφους ὀλοκλήρους ἐκ τῆς Μεταφυσικῆς

τοῦ Φαλίδα, διότι αὐτὴν νέος εἶχε διδαχθῆ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Πόσον δὲ λόγιος ἦτο ὁ ἀνὴρ ἀρκούντως νομίζω ὅτι καταδεικνύουσι τοῦτο τὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἰατροῦ Χόλλανδ, ὅστις προσωπικῶς ἐγνώρισε τὸν Φαλίδα.

«Πάντων (τῶν ἐν Ἰωαννίνοις λόγοις) ἀναντιρρήτως ἐπρώτευσεν ὁ προειρημένος Φαλίδας. Ὁ θαυμαστός οὗτος ἀνὴρ ἐκέκτητο ὅσων πολυμάθειαν καὶ εὐφυΐαν, τοσαύτην εὐφράθειαν καὶ δεινότητα περὶ τὸ λέγειν· ἐλάλει ἀπταιστως τὴν λατινικὴν, τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν, τὴν γαλλικὴν, τὴν ἰταλικὴν, τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν ῥωσικὴν· ἦτο ἰκανὸς ν' ἀγορεύσῃ μετὰ νεανικῆς ζωηρότητος περὶ παντὸς θέματος, ἰδίως δὲ περὶ τῆς τέχνης, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς εὐκλείας τῆς πατρίδος τοῦ Ἑλλάδος. . . Ὁ Φαλίδας ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ἐσπούδασε θετικὰς καὶ ἀκριβεῖς ἐπιστήμας· φύσει ὅμως ἀποκλίνει εἰς μελέτας φιλοσοφικὰς.»

Ἄλλ' ἄλλοι περιηγηταί, ὁ Ἑυερσων, ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν ἐν Κερκὺρα, ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν ἐμπάθειαν καὶ φθόνον κατὰ τῆς ὑπολήψεως τοῦ Κοραῆ! Εὐτυχῶς τῆς παρανοήσεως ταύτης τὴν διαφώτισιν εὐρίσκομεν ἐν προγενεστέρα τοῦ Φαλίδα ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Ἰωάννην Χαμπέλιον, ἐρωτήσαντα αὐτὸν τὰς ἐξῆς ἐρωτήσεσι·

«Τὰ συγγράμματα τοῦ Κοραῆ . . . ἔσπειραν τὴν φιλεπιστημοσύνην, ἣ ὄχι;

Μήτε τὸν κλεινὸν καὶ ἀξίεπαινον Κοραῆν νὰ κατηγορῶντες σκοπὸν ἔχω, μήτε πάλιν, διότι τὸ γένος χρεωστεῖ εἰς αὐτὸν μέγα τι, πρέπει εἰς ἐμὲ διὰ τοῦτο νὰ κρύψω τὴν ἀλήθειαν. Ὅτι οἱ Ἰωαννῖται καὶ πρὸ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Κοραῆ εἶχον τὴν φιλομάθειαν καὶ φιλεπιστημοσύνην τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἔκπαλαι καθίδρυσις τῶν σχολείων, εὐκλεῶς προστατευομένων τὴν σήμερον ἀπὸ τοὺς Καπλάνας καὶ Ζωσιμάδας, διὰ τῶν ὁποίων καὶ αὐτὸς ὁ Κοραῆς κάμνει ὅ,τι εἰς τὴν Ἑλλάδα νομίζει ὠφέλιμον. Τὸ μαρτυροῦν οἱ σοφοὶ ἄνδρες, τοὺς ὁποίους ἐξέθρεψαν κατὰ διαφόρους καιροὺς, Μελέτιον τὸν μέγαν εἰς ἀρετὴν καὶ μάθησιν, Σουγδουρῆν καὶ ἄλλους, καὶ ταῦτα ἐν ᾧ ἡ λοιπὴ Ἑλλάς εἰς βαθὺν ἐκοιμάτο ὑπνον. Ἐχε λοιπὸν ἀπάντησιν εἰς τὸ πρῶτόν σου ζήτημα, ὅτι οἱ Ἰωαννῖται καὶ πρὸ τοῦ Κοραῆ ἔπνεον τὸ φιλεπιστήμον, ὡς ἔμφυτον δὴ τοῦτο εἰς τῶν Γραικῶν τὸ ἔθνος, καὶ τῶρα πολὺ περισσώτερον· καὶ ἂν ἦναι ἑλλησις, εἶναι τῶν καιρῶν, καὶ ὄχι τῆς πόλεως· ἐδιώρθωσαν ὅσα ἦσαν διορθωτὰ καὶ δὲν περιμένον, εἰμὴ καιρὸν εὐκαιρὸν ἵνα διορθώσουν καὶ τἄλλα.

Ποία ἢ παράδοσις τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας; κ.τ.λ.

Εἰς περισσώτεραν κατάληψιν τῶν τοιούτων

λάβε τὴν ὑπομονὴν νὰ ἀκούσῃς τὴν διαίρεσιν τῶν μαθημάτων. Ὅλοι οἱ μαθηταὶ τῶν παρὰ τὴν φιλοσοφίαν ἄλλων ἀκροαμάτων διαιροῦνται εἰς τρεῖς τάξεις· ἡ πρώτη καὶ ἐσχάτη ὑπὸ τὸν ἔσχατον διδάσκαλον, λαμβάνουσα τὰ στοιχεῖα τῆς προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης, ἰσοχρόνως, χωρὶς νὰ γίνηται διακοπὴ τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, ἀσχοῦνται εἰς τὴν ἀριθμητικὴν καὶ κατῆχσιν δις τῆς ἐβδομάδος· ἀφοῦ ἀσκηθῶν ἀρκετὰ εἰς τὸ τεχνολογικὸν μέρος, μεταβαίνουν ὑπὸ τὸν δεῦτερον διδάσκαλον καὶ συσταίνουν τὴν δευτέραν ἢ μεσαίαν τάξιν· ἐνταῦθα λοιπὸν γυμναζόμενοι τὸ ὀρθογραφικὸν καὶ συντακτικὸν μέρος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ σπουδάζοντες τὴν γλῶσσαν στερεώτερα, παραβάλλοντές τιν μετὰ τὴν ἡμετέραν, καὶ ἐφαρμόζοντες εἰς τὸ ἠθικὸν τὸ καθημερινὸν μάθημα, φυλάττοντες καὶ ἐνταῦθα τὴν τάξιν, τὴν ὁποίαν διαλαμβάνουν οἱ λόγοι Ἑρμαῖ. Περὶ τοῦ Δυκείου καὶ πρὶν ἀκόμη εὐχον οἱ λόγοι Ἑρμαῖ, ἰσοχρόνως σπουδάζουν καὶ τὸ γενικὸν τῆς Ἱστορίας, ἀκούουσι καὶ τὴν σημερινὴν γεωγραφίαν, ὅσας ἡμέρας δὲν παραδίδονται Ἱστορίαν, καὶ μετὰ ταῦτα μεταβαίνουν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν, εἰς τὰ ὁποῖα ὅλα οἱ διδάσκαλοι βοηθοῦνται ἀπὸ τοὺς Λατίνους καὶ Γερμανοὺς φιλόλογους· ἀφ' οὗ οἱ μαθηταὶ λάβουσαν ἀρκετὴν εἰς ταῦτα ἐπίδοσιν, ἀφ' οὗ ἀσκηθῶν εἰς τὴν ἀττικὴν σύνταξιν, μεταβαίνουν τότε εἰς τὰς ἄλλας διαλέκτους, συσταίνουν τὴν τρίτην καὶ ὑπερινὴν τάξιν τῆς φιλολογίας, μεταβαίνουν ἐντεῦθεν εἰς τὴν ποίησιν, εἰς τὴν ῥητορικὴν, (ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξάγεται καὶ τὸ περὶ ἐπιστολικῶν τύπων), ἡ ὁποία εἶναι ἡ σφραγὶς τῆς φιλολογίας μας.

Ἐὰν γυμνάζεται ἡ παρούσα φωνὴ τῆς Ἑλλάδος; κ.τ.λ.

Ὡς πρὸς τὸ τρίτον τοῦτό σου ζήτημα, ἐπιθυμοῦσα, φίλε, νὰ ἐνθυμηθῆς τὸν παλαιὸν μας Ἡράκλειτον, ὅστις ἔλεγεν, ὅτι δις εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν δὲν πλέει τινὰς· ἀλλ' ἂν ὁ ποταμὸς ἀκαταπαύστως εἰς πᾶσαν στιγμὴν μεταβαλλόμενος δὲν μένει ὁ αὐτὸς, ἡ γλῶσσα ἄρα δὲν εἶναι ποταμὸς καθ' ἐκάστην μεταβαλλόμενος; Ἐὰν λοιπὸν ἀκολουθοῦσαμεν τὸν Ἡράκλειτον, μήτε ποταμὸν ἔπρεπε νὰ ὀνομάσωμεν τὸν αὐτὸν, μήτε γλῶσσαν τὴν αὐτὴν εἰς τόσον μακρυνὰς περιόδους χρόνου· ἀλλ' ὅμως μήτε ποταμὸς χάνει διὰ τοῦτο τὴν ταυτότητα, μήτε ἡ γλῶσσα γίνεταί ἕτερα, ἕως οὗ ὁ μὲν δὲν χαθῆι παντελῶς, ἡ δὲ δὲν παραμορφωθῆι εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ γνωρίζεται. Ἐν τοσούτῳ ὅμως ἐγὼ θέλω νομίζειν τὴν νέαν ἑλληνικὴν τὴν αὐτὴν μετὰ τὴν ἑλληνικὴν παλαιάν, ἀλλὰ τί θεὸς νὰ εἰπῆ, βαθμηδὸν πλησιάζουσαν, αὐτὸ δὲν τὸ νοῶ· ἂν πλησιάζῃ δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ κατὰ πάντα, καὶ ἂν ἦναι, πῶς πλησιάζει; Τοῦτο ἦτον συλλογι-

σμός τῶν ἀπερασιμῶν μακαρονιστῶν καὶ τῶν πρὸ ἡμῶν: ἀλλ' ἂν ἡ παροιμία λέγῃ «δεύτεραι φροντίδες σφώτεραι», σφώτεροι βέβαια θέλει εἶμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ μετὰ τοὺς πρώτους ἐπιγενομένοι, ἐὰν διορθώσωμεν τὴν γλῶσσαν, καθὼς ἀπαιτεῖ ὁ λόγος. Ἀποβλέπει ὁ λόγος μου εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ὀρθογραφίας, ἀναγκαίως εἰς τὴν παλαιὰν καὶ περιττῆς εἰς τὴν νέαν τῶν Γραικῶν γλῶσσαν, καὶ πολλῶν ἀκόμη γραμμάτων, ἀχρήστων εἰς ἡμᾶς. Ὁ γενναῖος ἀθλητῆς εὐχαριστεῖται γυμνὸς νὰ προβῇ εἰς τὸ στάδιον, καὶ καταφρονεῖ ὅλα τὰ εὐτελῆ ἐπικοσμήματα, τὰ ὅποια ἤθελαν κάμει ἀχρήστους τὰς δυνάμεις του, καὶ διότι ἐφευρέθησαν διὰ νὰ κρύψουν καμμίαν ἀσχημίαν, διὰ τοῦτο εἰς τὰ ἀσχημα, καὶ ὄχι εἰς τὰ καλὰ χρειάζονται. Τὸ φυσικὸν τῆς γλώσσης μας κάλλος δὲν στέργει νὰ προέρχεται κατασχημισμένον ἀπὸ στολισμοὺς ἀνοικεῖους, οἵτινες ἀμορφίαν φέρουν ἀντιεὐπρεπείας. Ἕλληνας ἦσαν οἱ Ἕλληνες καὶ πρὸ τῆς εὐρέσεως τοῦ η καὶ τοῦ ω. Ἕλληνας θέλουν εἶναι πάλιν, ὄχι ἂν τὰ φορᾶζον, χωρὶς νὰ χρειάζονται, ἀλλ' ἂν τὰ ἀπορρίψουν ὡς περιττά.

Ἴσως ἐπειράχθης ἀπὸ τὴν περὶ γλώσσης ταύτην μου γνώμην· ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἤμποροῦσα νὰ ἐλευθερώσω τὴν συνείδησίν μου ἀπὸ μέγα βάρους, ἐὰν ἔκρυπτα τὴν ἀλήθειαν· εἶμαι ἕτοιμος εἰς ὑπεράσπισίν της ἐπὶ παντός δικαστηρίου.

1812, Φεβρουαρίου 13,
Ἰωάννινα.

Ἐρρωστο
Α. ΨΑΛΙΔΑΣ.

Ἄς ἐρευνήσωμεν ἤδη αὐτὸν καὶ ἀπλῶς ὡς ἄθρονον.

Κατὰ τὴν ἐν Κερκύρα διαμονὴν τοῦ Ψαλίδας εἶχε συστηθῆ ὑπὸ τοῦ Λόρδου Γουίλφορδου ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία. Δύω ἐκ τῶν μαθητῶν του, ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος καὶ Χριστόφορος Φιλητᾶς εἶχον συμπεριληφθῆ ἐν τοῖς Καθηγηταῖς. ὁ δὲ Ψαλίδας, καίτοι ἀναγορευθεὶς ἐν αὐτῇ διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας, δὲν ἔλαβε θέσιν τινὰ· πολλοὶ τῶν τότε λογίων ἠπόρουσαν διὰ τὸ γινόμενον, πάντες δὲ ἀπέδιδον τοῦτο εἰς τοὺς μαθητὰς του. Ὁ Ν. Σ. Πέκολος, χρηματίσας καθηγητῆς ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ μέχρι τοῦ 1827, διερχόμενος διὰ Τεργέστης καὶ ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ τότε διευθύνοντος τὴν ἐκεῖ ἑλληνικὴν σχολὴν Ἰγνατίου Σκαλιόρα, πολυπραγμονούντος εἰς τοῦτο, ἀπεκρίθη· «Ἡ ἀληθὴς καὶ βεβαία παιδεία πάντοτε ἐφθονήθη. . . ἡ ἀρετὴ εἶναι βαθιὰ ριζωμένη εἰς τὴν ψυχὴν του. «Σωκρατίζει. . . τὸν ἄνδρα τὸν ἐγνώρισα καὶ παντελῶς δὲν ἀπατώμαι, τὰ χαρακτηριστικὰ του εἶναι τὰ ἐξῆς· παιδεία βεβαία, ἀρετὴ ἀπροσωπόληπτος, καὶ ἀπλότης ἀληθεστάτη.»

Ἴδου δὲ τί καὶ ὁ ἴδιος μᾶς ἀφῆκεν ἐν μορφῇ διαλόγου περὶ τοῦ ζητήματος τῆς καθηγησίας, ἐν ᾧ γίνεται ἐκδηλώτερος ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ.

«Ἀρχισεν ἐδῶ ἡ Ἀκαδημία, καὶ τὸν πρῶτον χρόνον δὲν μοῦ εἰπώθη τίποτε· τὸν δεύτερον χρόνον μοῦ δίδει τὴν εἰδήσιν διὰ τοῦ κυρίου Λουσιαννοῦ ἐξ ἀπορρήτων του νὰ ἐτοιμάσω τὰ φορέματα τὰ ἀκαδημαϊκὰ, καὶ νὰ πηγαίνω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν νὰ μὲ κάμῃ διδάκτορα τῆς φιλοσοφίας. Ἐξόδευσα τριάντα τάλληρα εἰς τὰ φορέματα, ἐπῆγα εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, μὲ ἐκήρυξε διδάκτορα τῆς φιλοσοφίας,¹ καὶ κανένα τόπον δὲν μοῦ ἔδωκε διατί; δὲν ἤξεύρω. . . ἴσως χρειάζονταν νὰ κολακεύσω κανέναν διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχω; ἀλλ' αὐτὸ δὲν τὸ ἔκαμα νέος καὶ τώρα γέροντας δὲν μοῦ πρέπει· εἶναι ποταπότης εἰς ἐμένα νὰ κολακεύσω ἕναν ἀπὸ τοὺς διδασκάλους διὰ νὰ μεσιτεύσῃ εἰς τὸν Κόμητα, ὁ ὅποιος μ' ἐγνώρισε, καὶ μ' ἐκήρυξε διὰ διδάσκαλον τῆς Ἰονίας Ἀκαδημίας.» Σ. Δ. ΚΡΙΝΟΣ.

Ἡ «Κλειῶ» ἐδημοσίευσεν περίεργον διατριβὴν περὶ τοῦ διαβοῆτου δεσπότη τοῦ Ἡπείρου Ἀλῆ πασᾶ, μεθερμηνευθεῖσαν ἐκ τῆς πρὸ ἐξήκοντα ἐτῶν ἐκδοθείσης «Περὶρηγήσεως» τοῦ ἀγγλοῦ ἱατροῦ Χόλλανδ, ὅστις ἐπὶ τινα χρόνον διατρίψας ἐν Ἰωαννίνοις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, ἦλθεν εἰς οἰκειοτάτας σχέσεις πρὸς τὸν φοβερὸν Τεπελενιώτην. Ἐκ τῆς διατριβῆς ταύτης ἀπεσπάσθησαν τὰ ἐπόμενα· Σ. τ. Δ.

Ο ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἐν Ἰωαννίνοις, αἱ γυναῖκες, αἱ συνήθως κοσμοῦσαι ἑαυτὰς πλειότερον τῶν λοιπῶν Ἑλληνίδων, ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα κατὰ τὸν πέπλον, τὴν ζώνην καὶ τὴν θεραπείαν τῆς κόμης, διαφέρουσι δὲ κατὰ τὴν ἐσθῆτα. Χάριν πολλὴν εἰς τὸ πρόσωπόν των ἐπιχέει ἡ κόμη, ἐὰν τε πλέκωσιν, ἐὰν τε βοστρυχιζώσιν, ἐὰν τε ἔχωσιν αὐτὴν ἀνειμένην· καὶ τὴν βάπτουσι δὲ πολλάκις ἐπιπάσσουσαι λεπτὴν κόκκινον φυτοῦ ἐξ Ἀφρικῆς, δι' οὗ προσλαμβάνει χρῶμα ξύλου mahogany. Τὸ ἔθιμον τοῦτο τηρεῖται ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας ἕως τοῦ γάμου· ἀκολούθως τὸ χρῶμα γίνεται μελάντερον τοῦ κόρακος καὶ προξενεῖ σφοδρότεραν τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ τῶν παρεμπλεκόμενων εἰς τὴν κόμην μαργαριτῶν καὶ χρυσῶν ἢ ἀργυρῶν καταγμάτων καὶ νομισμάτων. Ὁ πλήρης κόσμος τῶν Ἑλληνίδων εἶναι ἔτι μᾶλλον ἄχαρις καὶ παρὰ φύσιν· ὡς ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις οὕτω καὶ νῦν αἱ Ἑλληνίδες ποιοῦνται πολλὴν χρῆσιν τοῦ ψιμυθίου. Βάπτουσι λοιπὸν καὶ πυκνοῦσι τὰς ὀφρῦς φροντίζουσαι κατὰ τὸν Ἀνακρέοντα «ἵνα μὴ διακόπτωσι μηδὲ μίσγωσι τὸ μεσόφρυον»· μελαίνουσι περιπλέον τὰ βλέφαρα καὶ τρίβουσι διὰ φύκους τοὺς ὄνυχας ἕως οὗ ἀποθῶσιν ὑπερφυροῖ. Τοιούτων κοσμημάτων κατάχρησις μεγίστη γίνεται ἐν τοῖς γάμοις καὶ ταῖς θρησκευτικαῖς τελεταῖς.

1. Τὸ ἀπονεμηθὲν εἰς τὸν Ψαλίδαν Ἀκαδημαϊκὸν πτυχίον εἶναι τὸ μόνον, ὅπερ ἐξεδόθη, ὄντος ἀρχόντος τοῦ Λόρδου Γουίλφορδου· ἐξεδόθη δὲ τὴν 15 ἰουνίου 1812 καὶ σώζεται παρ' ἐμοῦ.